

ปัจจัยทางจิตวิทยาและรูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวไทย

The study of Thai family strength; Psychological factors and Modeling

ทิพย์วัลย์ สุรินยา*

Tippavan Surinya*

บทคัดย่อ

การศึกษาเชิงพรรณนาคั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาอิทธิพลของปัจจัยทางจิตวิทยาที่มีต่อความเข้มแข็งของครอบครัวและศึกษารูปแบบความเข้มแข็งของครอบครัว กลุ่มตัวอย่างสุ่มคัดเลือกจากสามีหรือภรรยาของครอบครัวที่อาศัยอยู่ใน 7 ชุมชนของเขตบางเขน กรุงเทพมหานครจำนวน 448 คน เก็บรวบรวมข้อมูลระหว่างเดือนกรกฎาคมถึงพฤศจิกายน พ.ศ. 2548 วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เส้นทางความสัมพันธ์ (Path Analysis) ระหว่างตัวแปรเชิงสาเหตุกับตัวแปรตามด้วยค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพล (Standardized path coefficient)

ผลการศึกษาพบว่า ตัวแปรเชิงเหตุทั้งหมดสามารถอธิบายความเข้มแข็งของครอบครัวได้ ร้อยละ 41 ($R^2 = 0.41$) โดย 1) ความเครียดในครอบครัวส่งผลทางลบทั้งโดยตรงความเข้มแข็งของครอบครัวและโดยอ้อมต่อความเข้มแข็งของครอบครัวผ่านทางสุขภาพจิตของครอบครัว ความสัมพันธ์ในครอบครัว และการติดต่อสื่อสารในครอบครัว 2) สุขภาพจิตของครอบครัวส่งผลทางลบโดยอ้อมต่อความเข้มแข็งของครอบครัวผ่านทางความสัมพันธ์ในครอบครัวและการติดต่อสื่อสารในครอบครัว 3) ความสัมพันธ์ในครอบครัวส่งผลทางบวกโดยตรงต่อความเข้มแข็งของครอบครัว 4) การติดต่อสื่อสารในครอบครัวส่งผลทางบวกทั้งโดยตรงความเข้มแข็งของครอบครัว และโดยอ้อมต่อความเข้มแข็งของครอบครัวผ่านทางความสัมพันธ์ในครอบครัว 5) ค่านิยมของ

* ผู้ช่วยศาสตราจารย์
ภาควิชาจิตวิทยา
คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ครอบครัวด้านบทบาททางเพศที่สังคมกำหนด ส่งผลทางบวกโดยตรงต่อความเข้มแข็งของครอบครัว ขณะที่ค่านิยมของครอบครัวด้านบทบาทการทำงานส่งผลทางบวกทั้งโดยตรงต่อความเข้มแข็งของครอบครัว และโดยอ้อมต่อความเข้มแข็งของครอบครัวผ่านทางความสัมพันธ์ในครอบครัว และ 6) การสนับสนุนทางสังคมของครอบครัวด้านข้อมูลข่าวสารส่งผลทางบวกโดยตรงต่อความเข้มแข็งของครอบครัว นอกจากนี้ยังพบว่าการติดต่อสื่อสารในครอบครัวเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเข้มแข็งของครอบครัวมากที่สุด

Abstract

The main objectives of this study were to study the influence of psychological factors on family's strength and to identify a model of family's strength. The study subjects were randomly selected from 7 communities at Bangkean district, Bangkok. The total number was 448 persons either husbands or wives from the families. The data were obtained during July to November in 2005. The statistics were percentage, mean, standard deviation and path analysis. The latter was performed to identify variables influencing family strength.

The results supported that all causal factors accounted by 41 percent for the variance of family strength ($R^2 = 0.41$). The explanatory factors were described as follows. 1) Family stress has negative effects both directly with family strength or indirectly effect through family mental health, family relationship, and family communication. 2) Family mental health showed adverse effect on family strength via family relationship and family communication. 3) Family relationship was positively and directly associated with family strength. 4) Family communication showed both direct and indirect effect on family strength. The indirect effect was through family relationship. 5) Gender

stereotype was positively associated with family strength whilst employment status showed a significant role in family strength. The employment status also showed an indirect effect on family strength via family relationship. 6) Informational support by the society was positively associated with family strength. The results from the model to explain factors influencing family strength showed that family communication was the most influential factor ($R^2 = 0.48$).

บทนำ

ครอบครัว เป็นสถาบันหนึ่งที่มีส่วนสำคัญต่อวิถีชีวิตและพฤติกรรมของมนุษย์ สถาบันครอบครัวจึงมีส่วนในการกำหนดบรรทัดฐาน ค่านิยม และบทบาทต่างๆให้กับมนุษย์⁽¹⁾ ครอบครัวจึงเป็นทั้งแหล่งในการให้ความรัก ความอบอุ่น ความปลอดภัย และในขณะเดียวกันก็เป็นแหล่งในการถ่ายทอดสิ่งต่างๆให้กับเด็ก อีกด้วย ดังนั้นความเข้มแข็งและความอ่อนแอของครอบครัวจึงมีผลกระทบต่อการทำหน้าที่ที่สมบูรณ์ของครอบครัวซึ่งมีผลต่อเนื่องถึงคุณภาพชีวิตของเด็ก

ด้วยเหตุนี้ หากมุ่งที่จะพัฒนาทรัพยากรบุคคลในประเทศให้มีคุณภาพ จึงมีความจำเป็นอย่างเร่งด่วนในการพัฒนาสถาบันครอบครัวให้เข้มแข็ง เพื่อให้ครอบครัวมีบทบาทที่เข้มแข็งในการอบรมเลี้ยงดูเด็กและเป็นที่พึ่งแก่เด็กในการแก้ปัญหา และเพื่อช่วยให้เด็กเจริญเติบโตเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าในอนาคต

ความเข้มแข็งของครอบครัว เป็นความมั่นคงและความอดทนที่อยู่ภายในครอบครัวหนึ่งๆ

ซึ่งทำให้ครอบครัวนั้นสามารถควบคุมเหตุการณ์ต่างๆที่ผ่านเข้ามาในครอบครัว ความยุ่งยากหรือปัญหาต่างๆได้ และสามารถแก้ไขเหตุการณ์เหล่านั้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ ประกอบด้วย ความเข้มแข็ง 6 ด้าน ได้แก่ ความเข้มแข็งด้านการให้คำมั่นและการทุ่มเทใจอย่างแรงกล้าให้กับครอบครัวร่วมกัน ความเข้มแข็งด้านความมั่นใจในความสามารถของครอบครัว ความเข้มแข็งด้านความท้าทายในการเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ ความเข้มแข็งด้านการควบคุมสิ่งเร้าภายนอกและความเป็นไปของครอบครัว ความเข้มแข็งด้านการนับถือในคุณค่าและความไว้วางใจ และความเข้มแข็งด้านการจัดการกับความเครียดและภาวะวิกฤต⁽²⁾ การศึกษาเพื่อหาคำตอบถึงรูปแบบหรือโมเดลในการส่งเสริมความเข้มแข็งของครอบครัวมีค่อนข้างน้อยในประเทศไทย ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการศึกษาที่ได้คำตอบถึงปัจจัยที่ส่งเสริมความเข้มแข็งของครอบครัวเท่านั้น อาทิ ผลการศึกษาของผู้วิจัยที่ผ่านมา⁽³⁾ พบว่าความสัมพันธ์ภายในครอบครัว ซึ่งเป็นปัจจัยทางด้านจิตวิทยาสามารถทำนายความเข้มแข็งได้ดีที่สุด

ดังนั้นการศึกษาครั้งนี้ จึงเป็นการศึกษาเพิ่มเติมองค์ความรู้ดังกล่าว โดยมุ่งให้ความสำคัญกับการหารูปแบบหรือโมเดลทางจิตวิทยาที่สามารถอธิบายถึงอิทธิพลของปัจจัยต่างๆทางจิตวิทยาที่มีผลต่อความเข้มแข็งของครอบครัว ในโมเดลที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วยปัจจัยทางจิตวิทยา 6 ปัจจัย ซึ่งมีที่จากทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ สุขภาพจิตของครอบครัว ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว การติดต่อสื่อสารภายในครอบครัว ความเครียดของครอบครัว ค่านิยมของครอบครัว และการสนับสนุนทางสังคมของครอบครัว องค์ความรู้เกี่ยวกับโมเดลที่ได้จะนำไปใช้ในการส่งเสริมความเข้มแข็งของครอบครัว อันนำมาซึ่งประโยชน์ต่อสังคมทุกภาคส่วนทั้งรัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาครอบครัวหรือแม้แต่ครอบครัวเองได้เข้าใจถึงอิทธิพลของปัจจัยต่างๆทางจิตวิทยาที่มีต่อความเข้มแข็งของครอบครัว เพื่อนำปัจจัยเหล่านั้นไปใช้ในการพัฒนาความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัวในที่สุด

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาอิทธิพลของปัจจัยทางจิตวิทยาที่มีต่อความเข้มแข็งของครอบครัว
2. เพื่อศึกษารูปแบบความเข้มแข็งของครอบครัว

วิธีการศึกษา

การวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive Research) ประชากร ได้แก่ ผู้นำครอบครัว ซึ่งอาจมีสถานะเป็นสามีหรือภรรยา

ของครอบครัวที่อาศัยอยู่ในชุมชนเขตบางเขน กรุงเทพมหานครจำนวน 18,249 ครัวเรือน (ข้อมูลจากฝ่ายพัฒนาชุมชนและสวัสดิการสังคม สำนักงานเขตบางเขน, 2548) นำมาคำนวณขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของ Yamane⁽⁴⁾ ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวนอย่างน้อย 393 ครัวเรือน

กลุ่มตัวอย่างถูกสุ่มคัดเลือกจากสามีหรือภรรยาของครอบครัวที่อาศัยอยู่ใน 7 ชุมชนของเขตบางเขน กรุงเทพมหานคร ได้แก่ ชุมชนเคหะรามอินทรา ชุมชนพร้อมสุข ชุมชนรุ่งสว่าง ชุมชนยิ่งศิริ ชุมชนชอยน้ำใส ชุมชนเพชรสยาม และชุมชนอนันต์สุขสันต์ เก็บรวบรวมข้อมูลระหว่างเดือนกรกฎาคมถึงพฤศจิกายน พ.ศ.2548 โดยผู้วิจัยได้แจกแบบสอบถามไปทั้งสิ้น 470 ชุดได้รับกลับคืนมาเป็นแบบสอบถามที่สมบูรณ์ 448 ชุด คิดเป็นร้อยละ 95.31

เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบสอบถามซึ่งแบ่งเป็น 8 ชุด ได้แก่ 1) แบบสอบถามปัจจัยภูมิหลังของครอบครัว ซึ่งเป็นคำถามปลายปิดจำนวน 15 ข้อ 2) แบบวัดสุขภาพจิตของครอบครัว ซึ่งผู้วิจัยสร้างจากแนวคิดและ ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง จำนวน 24 ข้อ ใช้มาตรวัดวัด 5 ระดับ จาก “ไม่เลย” ถึง “เสมอ” โดยคะแนนต่ำหมายถึงสุขภาพจิตครอบครัวดี และคะแนนสูงหมายถึงสุขภาพจิตครอบครัวไม่ดี 3) แบบสอบถามความสัมพันธ์ภายในครอบครัว ซึ่งผู้วิจัยสร้างจากแนวคิดและ ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง จำนวน 20 ข้อ ใช้มาตรวัดวัด 5 ระดับ จาก “จริงมากที่สุด” ถึง “จริงน้อยที่สุด” โดยคะแนนต่ำหมายถึงความ

สัมพันธ์ภายในครอบครัวไม่ดี และคะแนนสูง หมายถึง ความสัมพันธ์ภายในครอบครัวดี

4) แบบสอบถามการติดต่อสื่อสารในครอบครัว สร้างจากแนวคิดและ ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง จำนวน 30 ข้อ ใช้มาตรวัด 5 ระดับ จาก “จริงมากที่สุด” ถึง “จริงน้อยที่สุด” โดยคะแนนต่ำหมายถึง มีการติดต่อสื่อสารภายในครอบครัวอยู่ในระดับต่ำ และคะแนนสูง หมายถึงมีการติดต่อสื่อสารภายในครอบครัวอยู่ในระดับสูง

5) แบบสอบถามความเครียดของครอบครัว สร้างจากแนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง จำนวน 20 ข้อ ใช้มาตรวัด 4 ระดับ จาก “ไม่มี” ถึง “มีมาก” โดยคะแนนต่ำ หมายถึง มีความเครียดของครอบครัวน้อย และคะแนนสูง หมายถึงมีความเครียดของครอบครัวมาก

6) แบบสอบถามค่านิยมครอบครัว สร้างจากแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง จำนวน 46 ข้อ ใช้มาตรวัด 5 ระดับ จาก “เห็นด้วยอย่างยิ่ง” ถึง “ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง” . โดยคะแนนต่ำหมายถึง มีค่านิยมของครอบครัวโดยยึดตามกรอบที่สังคมกำหนดตามธรรมเนียมที่ปฏิบัติในสังคม อยู่ในระดับมาก และคะแนนสูงหมายถึง มีค่านิยมของครอบครัว โดยยึดตามกรอบที่สังคม กำหนดตามธรรมเนียมที่ปฏิบัติในสังคมน้อย

7) แบบสอบถามการสนับสนุนทางสังคม ซึ่งผู้วิจัย สร้างจากแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง จำนวน 29 ข้อ ใช้มาตรวัด 5 ระดับ จาก “เห็นด้วยอย่างยิ่ง” ถึง “ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง” โดยคะแนนต่ำหมายถึง ได้รับการสนับสนุนทางสังคมน้อย และคะแนนสูงหมายถึงได้รับการสนับสนุนทางสังคมมาก

8) แบบสอบถามความเข้มแข็งของครอบครัว ซึ่ง ผู้วิจัยพัฒนาจากแบบสอบถามของ MaCubbin

and Thompson⁽²⁾ และแบบสอบถามของ Strong และคณะ⁽⁵⁾ จำนวน 47 ข้อ ใช้มาตรวัด 4 ระดับ จาก จาก “ไม่ตรงเลย” ถึง “ตรงมากที่สุด” โดย คะแนนต่ำหมายถึงความเข้มแข็งของครอบครัวต่ำ และคะแนนสูงหมายถึงความเข้มแข็งของ ครอบครัวสูง

ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่ 2 ถึง 8 ไป ทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างหัวหน้าครอบครัว นอกกลุ่มเป้าหมาย จำนวน 40 คน และนำผล มาวิเคราะห์ค่าความเชื่อถือได้ของแบบสอบถาม ด้วยวิธีหาค่าสัมประสิทธิ์อัลฟาของครอนบาค โดยแบบสอบถามที่ 2, 3, 4, 5, 6, 7 และ 8 มี ค่าสัมประสิทธิ์อัลฟาของครอนบาคเท่ากับ .90, .86, .93, .86, .76, .94 และ .92 ตามลำดับ

การวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้โปรแกรม สำเร็จรูปคอมพิวเตอร์ LISREL สถิติพรรณนา ที่ใช้ ได้แก่ ร้อยละ ค่าคะแนนเฉลี่ย และ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เส้น ทางความสัมพันธ์ (Path Analysis) ระหว่าง ตัวแปรเชิงสาเหตุต่างๆ กับตัวแปรตาม (ผล) ด้วยค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพล (Standardized path coefficient)

ผลการวิจัย

1. ลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง หัวหน้า ครอบครัวส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ 59.6 มีอายุ 46-56 ปี ร้อยละ 31.5 อาชีพรับจ้าง ร้อยละ 34.4 รายได้ของครอบครัวต่ำกว่า 15,000 ต่อเดือน ร้อยละ 32.8 มีบุตร 1-2 คน

ร้อยละ 65.0 จำนวนสมาชิกในครอบครัว 3-4 คน ร้อยละ 54.9 ไม่มีจำนวนผู้พึ่งพิง ร้อยละ 42 นอกจากนี้ ยังพบว่าสภาพการเงินของครอบครัว ส่วนใหญ่มีเงินพอใช้แต่ไม่เหลือเก็บ ร้อยละ 47.1 สามีภรรยามีการจดทะเบียนสมรส ร้อยละ 70.8 เป็นครอบครัวเดี่ยว ร้อยละ 58.3 ลักษณะบ้านเป็นบ้านเดี่ยว ร้อยละ 44.9 มีกรรมสิทธิ์การครอบครองบ้าน ร้อยละ 81.7 สภาพแวดล้อมทางกายภาพรอบบ้านค่อนข้างถูกสุขลักษณะ ร้อยละ 56.3 มีอุปกรณ์เครื่องใช้อำนวยความสะดวกอยู่ระดับปานกลาง ร้อยละ 62.3 และมีสภาพสังคมรอบบ้านอยู่ในเกณฑ์ปานกลาง ร้อยละ 45.5

2. อิทธิพลของปัจจัยทางจิตวิทยาที่มีต่อความเข้มแข็งของครอบครัว พบว่า

1) ความเครียดในครอบครัวส่งผลทางลบ โดยตรงต่อความเข้มแข็งของครอบครัวและโดยอ้อมต่อความเข้มแข็งของครอบครัวผ่านทางสุขภาพจิตของครอบครัว ความสัมพันธ์ใน

ครอบครัว และการติดต่อ สื่อสารในครอบครัว

2) สุขภาพจิตของครอบครัวส่งผลทางลบ โดยอ้อมต่อความเข้มแข็งของครอบครัวผ่านทางความสัมพันธ์ในครอบครัวและการติดต่อ สื่อสารในครอบครัว 3) ความสัมพันธ์ในครอบครัวส่งผลทางบวกโดยตรงต่อความเข้มแข็งของครอบครัว 4) การติดต่อสื่อสารในครอบครัว ส่งผลทางบวกทั้งโดยตรงต่อความเข้มแข็งของครอบครัวและโดยอ้อมต่อความเข้มแข็งของครอบครัวผ่านทางความสัมพันธ์ในครอบครัว 5) ค่านิยมของครอบครัวด้านบทบาททางเพศที่สังคมกำหนดส่งผลทางบวก โดยตรงต่อความเข้มแข็งของครอบครัวขณะที่ ค่านิยมของครอบครัวด้านบทบาทการทำงาน ส่งผลทางบวกทั้งโดยตรงต่อความเข้มแข็งของครอบครัว และโดยอ้อมผ่านทางความสัมพันธ์ในครอบครัว และ 6) การสนับสนุนทางสังคมของครอบครัวด้านข้อมูลข่าวสารส่งผลทางบวก โดยตรงต่อความเข้มแข็งของครอบครัว (ตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 ค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลที่แสดงอิทธิพลทางตรงและอ้อม และค่านัยสำคัญทางสถิติสำหรับโมเดลโครงสร้างของความเข้มแข็งครอบครัว

ตัวแปรเหตุ	ตัวแปรผล											
	สุขภาพจิตครอบครัว			ความสัมพันธ์ในครอบครัว			การติดต่อสื่อสารในครอบครัว			ความเข้มแข็งของครอบครัว		
	DE	IE	TE	DE	IE	TE	DE	IE	TE	DE	IE	TE
1. สุขภาพจิตครอบครัว	-	-	-	-0.12*	-0.20*	0.32*	-0.28*	-	0.28*	-	-0.13*	-0.13*
2. ความสัมพันธ์ในครอบครัว	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0.14*	-	0.14*
3. การติดต่อสื่อสารในครอบครัว	-	-	-	-0.74*	-	0.74*	-	-	-	0.28*	0.20*	0.48*
4. ความเครียดในครอบครัว	0.56*	-	0.56*	-	-0.15*	-0.15*	-	-0.18*	-0.18*	-0.19*	-0.07	-0.26*
5. ค่านิยมของครอบครัวด้านบทบาททางเพศที่สังคมกำหนด	-	-	-	0.07	-	0.07	-	-	-	0.15*	0.02	0.17*
6. ค่านิยมของครอบครัวด้านบทบาทคู่สมรส	-	-	-	-0.03	-	-0.03	-	-	-	0.09	-0.01	0.08
7. ค่านิยมของครอบครัวด้านบทบาทการเป็นพ่อแม่	-	-	-	0.08	-	0.08	-	-	-	0.03	0.03	0.06
8. ค่านิยมของครอบครัวด้านบทบาททางการศึกษา	-	-	-	0.05	-	0.05	-	-	-	0.00	0.02	0.02
9. ค่านิยมของครอบครัวด้านบทบาทการทำงาน	-	-	-	0.17*	-	0.17*	-	-	-	0.14*	0.06	0.20*
10. ค่านิยมของครอบครัวด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและบทบาททางเพศ	-	-	-	0.08	-	0.08	-	-	-	-0.06	0.03	-0.03
11. การสนับสนุนทางสังคมด้านอารมณ์	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0.05	-	0.05
12. การสนับสนุนทางสังคมด้านการประเมิน	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-0.03	-	-0.03
13. การสนับสนุนทางสังคมด้านข้อมูลข่าวสาร	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0.14*	-	0.14*
14. การสนับสนุนทางสังคมด้านสิ่งของ	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0.03	-	0.03

หมายเหตุ 1) * $p \leq 0.05$

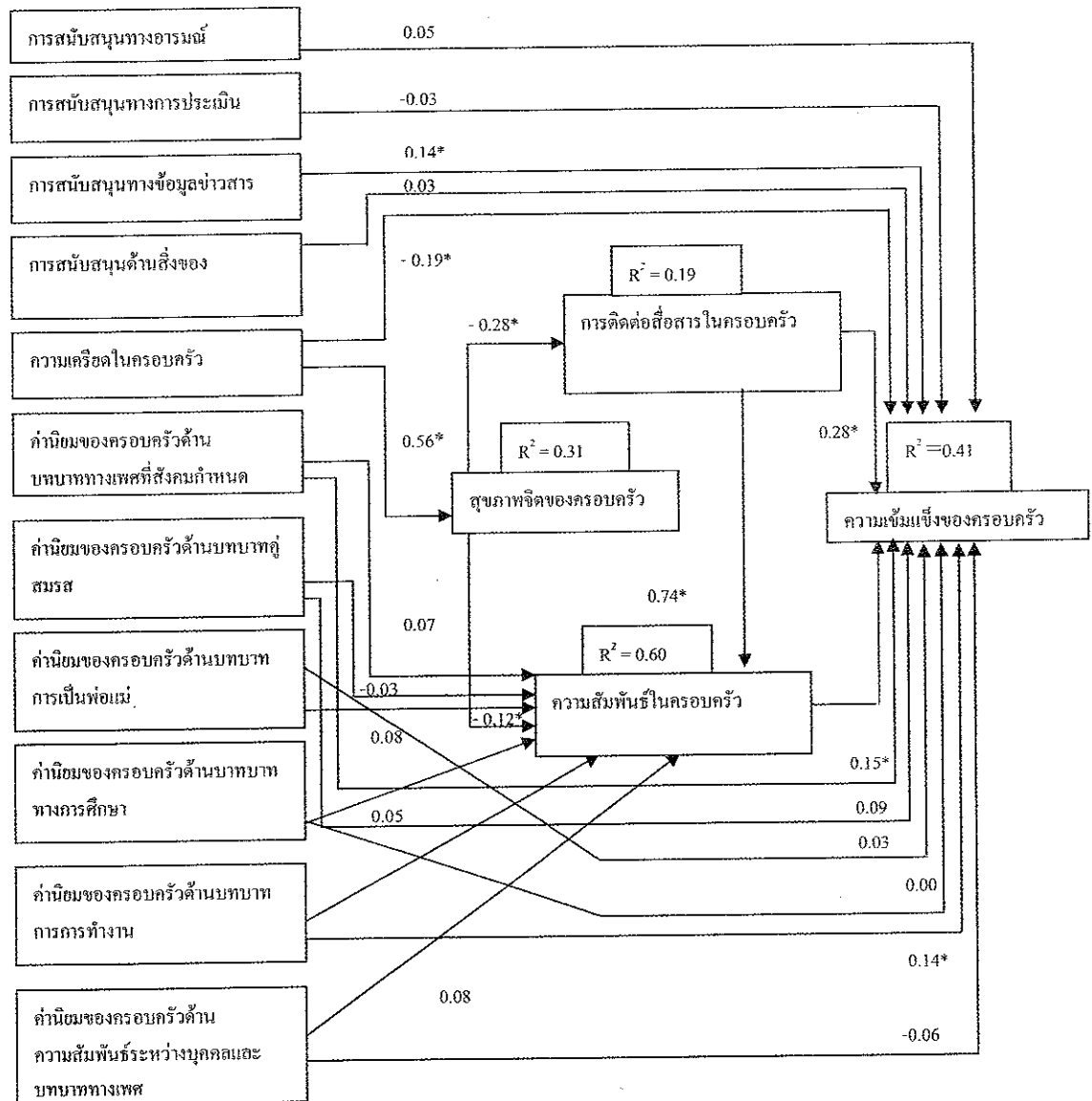
2) DE: direct effect; IE: Indirect effect; TE: Total effect

3. รูปแบบความเข้มแข็งของครอบครัว ผู้วิจัยได้นำค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพล (Standardized Path Coefficients) ที่แสดงอิทธิพลทางตรงและอิทธิพลทางอ้อมและค่านัยสำคัญทางสถิติที่แสดงไว้ในตารางที่ 1 มาใส่ไว้ในรูปแบบโครงสร้าง (Structural Model) ของความเข้มแข็งครอบครัวซึ่งแสดงไว้ในรูปที่ 1 เพื่อแสดงถึงรูปแบบเส้นทางความสัมพันธ์ของตัวแปรเชิงสาเหตุต่างๆ กับตัวแปรตาม (ผล) การตรวจสอบความตรงของรูปแบบความเข้มแข็งของครอบครัว เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องหรือความกลมกลืนระหว่างข้อมูลเชิงประจักษ์กับรูปแบบทางทฤษฎีโดยพิจารณาค่าสถิติความสอดคล้อง พบว่าค่าสถิติความสอดคล้องของรูปแบบทุกตัวเป็นไปตามเกณฑ์กล่าวคือ ดัชนีรากที่สองของความคาดเคลื่อนในการประมาณค่า (Root Mean Squared Error of Approximation: RMSEA) มีค่าเท่ากับ .08 ดัชนีความกลมกลืนประเภทเปรียบเทียบกับรูปแบบอิสระ (Normed Fit Index: NFI) มีค่ามากกว่า .90 ดัชนีวัดระดับความกลมกลืน (Goodness of Fit Index: GFI) มีค่ามากกว่า .90 ซึ่งแสดงให้เห็นว่ารูปแบบทางทฤษฎีมีความกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ได้ดี ดัชนีความกลมกลืนเชิงเปรียบเทียบกับรูปแบบฐาน (Baseline model) ทั้ง 2 ดัชนีคือ CFI (Comparative Fit Index) และ IFI (Incremental Fit Index) ที่เปรียบเทียบกับรูปแบบที่ทดสอบกับรูปแบบฐานที่ตัวแปรทุกตัวแปรไม่มีความสัมพันธ์กันมีค่ามากกว่า .90 ซึ่งแสดงว่ารูปแบบทางทฤษฎีความเข้มแข็งของครอบครัวใช้อธิบายความสัมพันธ์ระหว่าง

ตัวแปรได้ดี และดัชนีความกลมกลืนเชิงประหัต (Consistent Akaike's Information Criterion: CAIC) พบว่า CAIC ของโมเดลมีค่าน้อยกว่า CAIC ของรูปแบบอิ่มตัว (Saturated model) แสดงว่ารูปแบบทางทฤษฎีความเข้มแข็งของครอบครัวมีความกลมกลืนเชิงประหัตดี ซึ่งบ่งชี้ว่ารูปแบบมีความซับซ้อนน้อยและง่ายต่อการอธิบายความเข้มแข็งของครอบครัว

รูปแบบความเข้มแข็งของครอบครัว ดังรูปที่ 1 พบว่าปัจจัยเชิงเหตุที่อธิบายความเข้มแข็งของครอบครัวสรุปผลได้ว่า การติดต่อสื่อสารในครอบครัวเป็นปัจจัยที่ส่งผลทางตรงและทางอ้อมต่อความเข้มแข็งของครอบครัวมากที่สุด (ค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลรวมเท่ากับ 0.48) ความเครียดในครอบครัว และค่านิยมของครอบครัวด้านบทบาทการทำงานต่างส่งผลทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อความเข้มแข็งของครอบครัวในลำดับรองลงมา (ค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลรวมเท่ากับ -0.26 และ 0.20 ตามลำดับ) สำหรับค่านิยมของครอบครัวด้านบทบาททางเพศที่สังคมกำหนด ความสัมพันธ์ในครอบครัว และการสนับสนุนทางสังคมด้านข้อมูลข่าวสาร ก็พบว่าเป็นปัจจัยที่ส่งผลทางตรงต่อความเข้มแข็งของครอบครัวเป็นลำดับที่สี่ ห้า และ หก ตามลำดับ นอกจากนี้ยังพบว่าสุขภาพจิตครอบครัวเป็นปัจจัยที่ส่งผลทางอ้อมต่อความเข้มแข็งของครอบครัวผ่านทางความสัมพันธ์ในครอบครัวและการติดต่อสื่อสารในครอบครัว ตัวแปรเชิงเหตุทั้งหมดร่วมกันทำนายความเข้มแข็งของครอบครัวได้ ร้อยละ 41

รูปที่ 1 โมเดลความเข้มแข็งของครอบครัว แสดงค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพล คำนวณสำคัญทางสถิติ และค่าสัมประสิทธิ์การทำนาย (R^2)

หมายเหตุ * $p \leq 0.05$

อภิปรายผลการวิจัย

1. ปัจจัยทางจิตวิทยาที่มีอิทธิพลต่อความเข้มแข็งของครอบครัว

1.1) การติดต่อสื่อสารในครอบครัว เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมต่อความเข้มแข็งของครอบครัว โดยส่งผ่านความสัมพันธ์ในครอบครัว ซึ่งหมายความว่าครอบครัวที่มีการติดต่อสื่อสารที่ดีจะมีความเข้มแข็งของครอบครัวที่สูงขึ้น ทั้งนี้เพราะครอบครัวที่มีการติดต่อสื่อสารที่ดีจะทำให้เกิดบรรยากาศของความเป็นมิตร ความเข้าใจ และการยอมรับซึ่งกันและกัน ซึ่งส่งผลต่อความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัว มีความสมานฉันท์ และความกลมเกลียว สมาชิกในครอบครัวที่มีบรรยากาศเช่นนี้จะเกิดความพึงพอใจในการใช้ชีวิตร่วมกัน มีการตั้งเป้าหมายร่วมกันที่จะทำหน้าที่เพื่อครอบครัว และรับผิดชอบร่วมกันอันก่อเกิดความสำเร็จของครอบครัว ซึ่งเป็นการส่งเสริมความเข้มแข็งของครอบครัวให้มากขึ้น^(6,7)

1.2) ความเครียดในครอบครัว เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลทางลบทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อความเข้มแข็งของครอบครัว โดยส่งผ่านสุขภาพจิตของครอบครัว ความสัมพันธ์ในครอบครัว และการติดต่อสื่อสารในครอบครัว ด้วยเหตุที่ความเครียดของครอบครัวเป็นปฏิกิริยาของร่างกายและจิตใจของสมาชิกในครอบครัวที่ตอบสนองต่อสิ่งที่มากระตุ้นจากภายนอกและภายในครอบครัว ก่อให้เกิดความไม่สบายใจ ความวิตกกังวลอันทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในร่างกาย จิตใจและพฤติกรรม⁽⁸⁾ ความสามารถของบุคคลในการจัดการกับปัญหา

และภาวะวิกฤตที่เกิดขึ้นกับครอบครัวไม่มีประสิทธิภาพ ดังนั้นความเครียดในครอบครัวที่เกิดขึ้นเรื้อรังและยาวนานย่อมทำลายความเข้มแข็งของครอบครัวซึ่งส่งผลให้ความเข้มแข็งของครอบครัวอ่อนแอลง⁽⁹⁾

1.3) ค่านิยมของครอบครัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านบทบาททางเพศที่สังคมกำหนด และค่านิยมของครอบครัวด้านบทบาทการทำงาน มีอิทธิพลทางบวกโดยตรงและทางอ้อมต่อความเข้มแข็งของครอบครัว โดยส่งผ่านความสัมพันธ์ในครอบครัว หมายความว่าครอบครัวที่มีค่านิยมในเรื่องบทบาททางเพศและการทำงานที่ไม่ยึดกรอบที่สังคมกำหนดตามธรรมเนียมปฏิบัติ ครอบครัวก็มีแนวโน้มที่จะเชื่อในความเท่าเทียมกันของชายและหญิง และก็จะปฏิบัติต่อกันโดยไม่มีอคติในเรื่องเพศเข้ามาเกี่ยวข้องการกระทำที่ควรปฏิบัติเกี่ยวกับการทำงาน การเลือกงานอาชีพ การประสบความสำเร็จในการทำงานและภาวะผู้นำในการทำงานของหญิงและชาย หรือแม้แต่กิจกรรมต่างๆภายในครอบครัวก็จะไม่แบ่งว่าเป็นหน้าที่ของชายหรือหญิงโดยคำนึงถึงบรรทัดฐานปฏิบัติของสังคม ความสมานฉันท์ที่เกิดกับครอบครัว ความสมัครสมานสามัคคีและความสัมพันธ์อันดีก็จะเกิดขึ้นภายในครอบครัวด้วย อันทำให้ความเข้มแข็งของครอบครัวสูงขึ้น⁽¹⁰⁾

1.4) ความสัมพันธ์ในครอบครัว เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลทางบวกโดยตรงต่อความเข้มแข็งของครอบครัว ซึ่งหมายความว่าครอบครัวที่มีความสัมพันธ์ในครอบครัวดีก็จะมีความเข้มแข็งของครอบครัวสูงด้วย ความสัมพันธ์ในครอบครัว

ที่ดีจะทำให้สมาชิกในครอบครัวมีความผูกพัน ความเกี่ยวข้อง ความสนิทสนมกลมเกลียวที่บุคคลในครอบครัวมีให้แก่กัน มีความรักใคร่ ผูกพัน มีความรัก ความเห็นอกเห็นใจ เป็นห่วง เป็นใยทำให้เกิดความผูกพันกันทางอารมณ์ต่อกัน มีการชื่นชมคุณค่าในครอบครัว มีการพักผ่อน หย่อนใจร่วมกันในครอบครัว ตระหนักถึงความ รู้สึกของกันมีบรรยากาศของการช่วยเหลือซึ่งกัน มีความเข้าใจกันระหว่างสมาชิก มีการใช้เหตุผล ในครอบครัว ไม่มีบรรยากาศของความขัดแย้ง ในครอบครัว การใช้ความรุนแรง และสมาชิก ในครอบครัวรู้บทบาทหน้าที่ของตนเอง ทำให้ บุคคลทำทุกอย่างเพื่อครอบครัวและต้องการทำ สิ่งที่ดีที่สุด⁽⁸⁾ ดังนั้นความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก ครอบครัวยุคใหม่ในทิศทางที่ดีย่อมส่งผลถึงความ สามารถของครอบครัวที่จะจัดการกับปัญหา ต่างๆที่ผ่านเข้ามาในครอบครัวได้อย่างมีประสิทธิภาพซึ่งเป็นภาพสะท้อนถึงความเข้ม แข็งของครอบครัวในที่สุด^(11, 12)

1.5) การสนับสนุนทางสังคมของ ครอบครัวด้านข้อมูลข่าวสาร เป็นปัจจัยที่มี อิทธิพลทางบวกโดยตรงต่อความเข้มแข็งของ ครอบครัว การสนับสนุนทางสังคมของครอบครัว ด้านข้อมูลข่าวสาร (Information Support) เป็นการให้คำแนะนำ ข้อเสนอแนะ ทิศทางและ การให้ข้อมูลข่าวสาร ซึ่งสามารถนำไปใช้ในการ แก้ปัญหาที่เผชิญอยู่ได้ ซึ่งการสนับสนุน ดังกล่าวมีผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของ ครอบครัวในทางที่ดี ระบบการสนับสนุนทาง สังคมช่วยให้ครอบครัวหาหนทางที่เพิ่มการ ควบคุมอารมณ์ และการควบคุมความเครียด การ

ให้ความช่วยเหลือในการแก้ปัญหา การพูดให้ คำปรึกษา คำแนะนำ การให้ความรัก ความ ออบอุ่น ช่วยเพิ่มการยกย่องนับถือในตนเอง ความเชื่อมั่นและความรู้สึกว่าคุณค่า ซึ่งสิ่ง เหล่านี้ช่วยส่งเสริมให้เกิดการปรับตัวทางด้าน จิตวิทยาของบุคคลนั้นได้อย่างดียิ่งขึ้น^(13, 14, 15)

ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่าการสนับสนุนทางสังคม มีส่วนช่วยให้บุคคลมีสุขภาพกายและใจดีขึ้น และทำให้เขามีศักยภาพเพิ่มขึ้นในการดำเนินชีวิต ด้านต่างๆ ทั้งครอบครัว การงานและสังคม ซึ่ง อาจส่งผลถึงความเข้มแข็งของครอบครัวโดยรวม

1.6) สุขภาพจิตของครอบครัว เป็น ปัจจัยที่มีอิทธิพลทางอ้อมต่อความเข้มแข็งของ ครอบครัวโดยส่งผ่านความสัมพันธ์ในครอบครัว และการติดต่อสื่อสารในครอบครัว เนื่องจาก สุขภาพจิตครอบครัวที่ดีทำให้สภาพจิตใจของ สมาชิกในครอบครัวมีความสุข และมีความ สามารถที่จะปรับตัวให้เข้ากับสมาชิกคนอื่นๆใน ครอบครัว สังคมและสิ่งแวดล้อมที่ดี สุขภาพจิต ที่ดีของสมาชิกในครอบครัวมีผลต่อความ เข้มแข็งภายในครอบครัวอย่างยิ่งเพราะสมาชิกที่ มีสุขภาพจิตดีย่อมสามารถทำบทบาทต่างๆใน ครอบครัวได้ดี มีการปรับตัวต่อกันได้อย่าง เหมาะสม รู้จักควบคุมอารมณ์ของตนเองทำให้ โอกาสที่จะเกิดความขัดแย้งระหว่างกันมีน้อย และมีการยอมรับกันมากขึ้นมีการยอมรับซึ่งกัน และกันมากขึ้น อันส่งผลให้การทำหน้าที่โดย รวมของครอบครัวเหมาะสมอันนำมาซึ่งความ เข้มแข็งของครอบครัว⁽¹⁶⁾

2. รูปแบบความเข้มแข็งของครอบครัว พบว่า ตัวแปรเชิงเหตุทั้งหมดข้างต้นสามารถร่วมกัน

ทำนายอธิบายความเข้มแข็งของครอบครัว ได้ ร้อยละ 41 จึงอาจกล่าวได้ว่าครอบครัวที่มีความเข้มแข็งของครอบครัว จึงอาจกล่าวได้ว่าครอบครัวที่มีความเข้มแข็งของครอบครัว คือครอบครัวที่มีการติดต่อสื่อสารในครอบครัวดี มีความเครียดในครอบครัวน้อย มีค่านิยมของครอบครัวด้านบทบาทการทำงาน และบทบาททางเพศที่ยืดตามกรอบที่สังคมกำหนดตามธรรมเนียมที่ปฏิบัติในสังคมน้อย มีความสัมพันธ์ในครอบครัวที่ดี และได้รับการสนับสนุนด้านข้อมูลข่าวสารมาก ส่วนสุขภาพจิตครอบครัวที่ดีจะช่วยเอื้อให้ความสัมพันธ์ในครอบครัว และการติดต่อสื่อสารในครอบครัวดี ซึ่งมีส่วนเสริมให้มีความเข้มแข็งของครอบครัวสูงขึ้นอีกทางหนึ่งด้วย

สรุป

แบบจำลองเชิงสาเหตุของความเข้มแข็งของครอบครัวของการวิจัยครั้งนี้ พบว่าตัวแปรเชิงสาเหตุ ซึ่งเป็นปัจจัยทางจิตวิทยาทั้งสิ้นสามารถอธิบายความเข้มแข็งของครอบครัวได้ ร้อยละ 41 สรุปโดยสังเขปว่า ลำดับความสำคัญของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเข้มแข็งของครอบครัวมีดังนี้ 1) การติดต่อสื่อสารในครอบครัวเป็นปัจจัยที่ส่งผลทางตรงและทางอ้อมต่อความเข้มแข็งของครอบครัวมากที่สุด (ค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลรวมเท่ากับ 0.48) 2) ความเครียดในครอบครัวส่งผลทางลบทั้งโดยตรงต่อและโดยอ้อมต่อความเข้มแข็งของครอบครัว 3) ค่านิยมของครอบครัวด้านบทบาททางเพศที่สังคมกำหนดส่งผลทางบวก

โดยตรงต่อความเข้มแข็งของครอบครัว ขณะที่ค่านิยมของครอบครัวด้านบทบาทการทำงานส่งผลทางบวกทั้งโดยตรงและอ้อมต่อความเข้มแข็งของครอบครัว 4) ความสัมพันธ์ในครอบครัวส่งผลทางบวกโดยตรงต่อความเข้มแข็งของครอบครัว 5) การติดต่อสื่อสารในครอบครัวส่งผลทางบวกทั้งโดยตรงต่อความเข้มแข็งของครอบครัว และโดยอ้อมต่อความเข้มแข็งของครอบครัวผ่านทางความสัมพันธ์ในครอบครัว 6) การสนับสนุนทางสังคมของครอบครัวด้านข้อมูลข่าวสารส่งผลทางบวกโดยตรงต่อความเข้มแข็งของครอบครัว และ 7) สุขภาพจิตของครอบครัวส่งผลทางลบโดยอ้อมต่อความเข้มแข็งของครอบครัว

ข้อเสนอแนะ

1. ระดับครอบครัว

1.1) ครอบครัวควรให้ความสนใจในการสร้างรูปแบบการสื่อสารภายในครอบครัวที่เหมาะสมตั้งแต่เริ่ม โดยตระหนักว่าการสื่อสารในครอบครัวมีอิทธิพลต่อความรู้สึกต่อทุกคนในครอบครัวและมีอิทธิพลต่อความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันระหว่างสมาชิกในครอบครัว การใช้การสื่อสารภายในครอบครัวที่เหมาะสมจะช่วยส่งเสริมความเข้มแข็งของครอบครัวได้

1.2) ครอบครัวควรสร้างบรรยากาศความรักใคร่ผูกพัน มีความรัก ความเห็นอกเห็นใจ ห่วงใย มีความสนใจในกันและกันอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งจะส่งผลต่อเนื้อใจให้บรรยากาศในบ้านเต็มไปด้วยความเมตตา เป็นมิตร และปรารถนาดีต่อกัน ซึ่งจะส่งผลต่อความเข้มแข็งของครอบครัวด้วย

1.3) ครอบครัวควรตระหนักถึงผลกระทบของความเครียดที่เกิดภายในครอบครัวว่ามีผลกระทบต่อสุขภาพจิตของครอบครัวและความเข้มแข็งของครอบครัวอย่างไร ดังนั้น จึงไม่ควรปล่อยให้เกิดความเครียดในครอบครัวยาวนาน สิ่งที่ต้องทำคือครอบครัวต้องจัดการกับความเครียดที่เกิดขึ้นให้เร็วที่สุด โดยการใช้เทคนิคในการจัดการที่มีประสิทธิภาพ หากไม่มีทักษะในเรื่องนี้ ควรขอความรู้และคำแนะนำจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องภายนอกครอบครัว เช่น ศูนย์ให้คำปรึกษาของโรงพยาบาล กรมสุขภาพจิต และเอกชนต่างๆ หรือหน่วยงานพัฒนาครอบครัวของกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เป็นต้น

1.4) ครอบครัวควรส่งเสริมค่านิยมด้านบทบาททางเพศและค่านิยมด้านการทำงานให้เหมาะสม โดยมีความเชื่อที่ถูกต้องว่าชายและหญิงมีความเท่าเทียมกัน ดังนั้นจึงควรเปิดโอกาสให้มีการปฏิบัติต่อกันโดยไม่มีอคติทางเพศ ไม่ว่าจะเป็นการปฏิบัติระหว่างสามี กับภรรยา พ่อ แม่ กับลูก ซึ่งจะมีส่วนช่วยให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกันและเป็นพื้นฐานในการส่งเสริมความเข้มแข็งในครอบครัวได้

2. ระดับสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งหน่วยงานภาครัฐ และเอกชนของการจ้างงาน หรือที่ทำงานเกี่ยวกับครอบครัว ควรจัดหรือสนับสนุนกิจกรรม ดังนี้

2.1) จัดโปรแกรมที่ส่งเสริมให้เกิดความเข้มแข็งของครอบครัวโดยการจัดฝึกอบรมทักษะต่างๆ เช่น ทักษะการสื่อสารที่ดีในครอบครัว ทักษะการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัว

ทักษะการส่งเสริมสุขภาพจิตที่ดีของครอบครัว และทักษะในการจัดการกับความเครียดอย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีการสนับสนุนทางสังคมในด้านต่างๆ โดยเฉพาะด้านข้อมูลข่าวสารให้กับครอบครัว

2.2) ให้ความรู้เกี่ยวกับความเข้มแข็งของครอบครัวแก่สามี ภรรยา พ่อ แม่ เพื่อจะได้ตระหนักถึงองค์ประกอบที่เกื้อหนุนความเข้มแข็งของครอบครัว

2.3) จัดให้มีกิจกรรมฝึกทักษะเพื่อเพิ่มพูนความเข้มแข็งของครอบครัว เช่น ทักษะด้านความมั่นใจ การควบคุมสิ่งเร้าภายนอก และการนับถือในคุณค่า และความไว้วางใจ เป็นต้น

2.4) จัดให้มีหน่วยให้คำแนะนำปรึกษาปัญหาครอบครัวให้มีมากขึ้น และกระจายอยู่ทั่วประเทศ รวมถึงง่ายต่อการเข้าถึงหรือสะดวกในการขอรับคำปรึกษา

กิตติกรรมประกาศ

โครงการวิจัยนี้ ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากสถาบันวิจัยและพัฒนาแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

เอกสารอ้างอิง

1. Selman JR. The Family. 10th ed. Boston: Pearson Education Inc; 2003.
2. Cubin HI, Thompson AI. Family assessment inventories for research practice. Wisconsin: The University of Wisconsin-Madison; 1991.

3. ทิพย์วัลย์ สุรินยา. ปัจจัยที่ส่งเสริมความเข้มแข็งของครอบครัวไทย. กรุงเทพฯ ๖: สถาบันวิจัยและพัฒนาแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์; 2549.
4. Yamane T. Statistics: An introductory analysis. Tokyo: Harper International Edition; 1973.
5. Strong B, DeVault C, Sayad BW, Cohen TF. The marriage and family experience. Australia : Wadsworth; 2001.
6. Baxter LA. A dialectical perspective on communication strategies in relationship development. In Duck SW, editor. Handbook of personal relationship. New York: Wiley; 1988. p. 257-73.
7. Vangelisti AL. Handbook of family communication. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates Publishers; 2004.
8. Galvin, K.M. and Brommel, B.J. Family Communication: Cohesion and change. New York: Harper Collins College Publishers; 1996.
9. Calvin KM, Bylund CL, Brommel BJ. Family Communication: Cohesion and Change. 6th ed. Boston: Pearson Education Inc; 2004.
10. Schwartz SH, Bilsky W. Toward a theory of the universal content and structure of values: Extension and cross-cultural replications. J of Per and Social Psy 1990; 58, 878-91.
11. DeGenova JK, Kitson GC. Identity relevance and disruption as predictors of psychological distress for widowed and divorce women. J of Mar and the Fam 1996; 58:983-97.
12. Sprey J. Family dynamics: An essay on conflict and power. In Sussman MB, Steinmetz SK, Peterson GW, editors. Handbook of Marriage and the Family 2nd ed. New York: Plenum Press; 1999. p. 667-85.
13. Plotnik BR. Introduction to psychology. New York: Random House Organization Stress; 1998.
14. Cohen S, Willis TA. Stress, social support, and the buffering hypothesis. Psychological Bulletin 1985; 98, 310-57.
15. Cobb S. Social support and moderate of life stress. Psy Med 1976; 83 :300-14.
16. Skolinck AS, Skolnick JH. Family in transition. 8th ed. New York: HarperCollins College Publishers; 1994.